

A lopakodó Huxit már el is kezdődött

Dobrev Klarával, Romsics Ignáccal és Surányi Györggyel beszélget Herskovits Eszter

P. Szűcs Julianna Kedves barátaim, szeretettel üdvözöllek benneteket. Voltaképpen mindig erről beszéltünk, hogy hol a helyünk a világban. Több pódiumbeszélgetésen ezt a forró kását kerülgettük eddig is. Volt olyan, hogy lesz-e háború a közelünkben, milyen a nagyhatalmakkal a viszonyunk, milyenek a belső viszonyaink, milyen a sajtónk. Három meghívottat üdvözölhetünk ezen az estén, Dobrev Klárát, Romsics Ignácot és Surányi Györgyöt.¹ Átadom a szót Herskovits Eszternek, aki immár egy éve a moderátorunk.

Herskovits Eszter *Mivel az az est címe, hogy Helyünk a világban, Szűcs Jenő tézisével kezdeném, aki szerint a Magyarországot felölelő térség nem kelet-európai, hanem Nyugat- és Kelet-Európa közé ékelődött, de minőségében inkább az előbbihez, tehát a nyugatihoz közel álló történelmi régió. Valójában mihez állunk közelebb, és hogy alakult ki ez a kompszághképünk, hogy mi mindig valahol Kelet és Nyugat között próbálunk lavírozni, és próbálunk a*

Nyugathoz tartozni, de igazából nem nagyon sikerül.

Romsics Ignác Pontosítással szeretném kezdeni. A Magyarország Nyugat és Kelet közötti helyzetével kapcsolatos dilemmáknak ugyanis messzire nyúlnak az eszmetörténeti gyökerei. Nem Szűcs Jenő az origó. Oscar Halecki volt az, aki érdemben először medítált Köztes-Európa mi-benlétéről. A lengyel katolikus történész a két háború közötti történet-kongresszusokon több előadásban, majd 1945 utáni emigrációjának éveiben több könyvben foglalkozott a problémakörrel. Ő használta először a Kelet-Közép-Európa fogalmat. Ha a magyar gondolkodástörténetet nézzük ugyanebből az időből, akkor találunk olyan jeles embereket, akik egyértelműen azt mondták, hogy Magyarország Nyugat-Európának a keleti feléhez tartozik. Ilyen volt Fülep Lajos. Vele szemben Szabó Dezső amellet érvelt, hogy Magyarország a többi szláv parasztállammal együtt egyértelműen Kelet-Európa része. Szabó Zoltán vagy Bibó István Halecki nyomdokain haladva ezt a bizonytalan körvonalú, oda és ide is tartozó köztes Európát próbálta meghatározni és jellemezni. Szűcs Jenő egy átmeneti politikai helyzetben – a szovjet világbirodalom meggyengülését és szétesésének első jeleit érzékelve – világított rá arra, hogy Magyarország valójában nem az oroszok, majd a szovjetek

¹ Dobrev Klára közgazdász, jogász, az Európai Parlament képviselője, a Demokratikus Koalíció árnycormányának miniszterelnöke. Romsics Ignác történész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Surányi György közgazdász, egyetemi tanár, az Intesa Sanpaolo bankcsoport regionális vezetője, a rendszerváltás után a Magyar Nemzeti Bank elnöke volt. A beszélgetésre 2023. február 9-én került sor Budapesten a Benczúr utcai Szakszervezetek Házában – a szerk.

által uralt Kelet-Európa része, hanem különböző módokon történelmileg a Nyugathoz ízesülő, kapcsolódó térség. Valójában az elnevezések mögött különböző gazdasági, társadalmi és kulturális szempontok húzódnak meg. A fenti definícióknak ezek a szempontok adnak értelmet. Hogy a régióink mitől Nyugat, mitől Kelet, vagy mitől egyik sem? Ha történelmileg nézzük a helyünket Európában, azt látjuk, hogy Nyugathoz viszonyítva négyszáz-ötszáz éves lemaradással indultunk. Akik idejöttek a honfoglaláskor, jelentős részben nem európai emberek voltak, a kultúrájuk, a mentalitásuk kiváltképp különbözött a nyugat-európaiktól. Mi még az Etelközben „sátraztunk”, amikor Nagy Károly aacheni kápolnája és impozáns rezidenciája már fölépült. Ha valaki megnézi Konstantinápolyban a Hagia Sophiát, ami még korábban, a 6. században készült, és összeveti az István király idejében, tehát ötszáz évvel később építeni kezdett székesfehérvári bazilika méreteivel, akkor érzékelné fogja az akkori világ fejlett részei és a középkori Magyar Királyság közötti különbséget. És akkor még nem beszéltünk a 8. században épült córdobai nagymecsetről, amely az akkor élenjáró arab kultúra monumentális emléke.

Dobrev Klára Nézzük meg a körülöttünk lévő országokat. Nemcsak Magyarországot, hanem ezt a többnyire szláv államokból álló régiót. Nézzük meg, hol van Szlovákia, Románia, Horvátország, Szerbia és Ukrajna. Azt látom, hogy ez a térség iszonyatos erővel zárkózik föl Nyugat-Európa felé. Nem csupán gazdasági, hanem kulturális értelemben

is. Sőt, családi értelemben is, hiszen majdnem minden magyar családnak van már olyan tagja, aki Nyugat-Európában dolgozik. Egyszerűen nem lehet minket leszakítani Nyugat-Európáról. Szoktuk mondani, hogy ezeréves álom az Európához való csatlakozásunk. Ha megnézzük azokat a kutatásokat, amelyek azt vizsgálják, mennyire Európa-pártiak az európai nemzetek, azt látjuk, hogy a magyarok a leginkább Európa-pártiak egész Európában. Jobban akarjuk Európát, és pozitívabb képünk van róla, mint bármely nyugat-európai tagállam lakosságának. És van még egy jó hírem. Az elmúlt tizenkét évben nagyon kevés dologban változott meg a magyarok értékrendje. Európa pozitívabb érték lett, függetlenül attól, hogy tizenkét éve folyamatosan Európa-ellenes kampány zajlik az országban.

Surányi György A szándékot tekintve nyilván egyetértünk, az lenne a jó mindenkinek ebben az országban, hogyha fenntartás nélkül lennénk az euroatlanti szövetség része. Ma azonban kevésbé vagyok optimista. Némileg bizonytalan, hogy mennyire elkötelezett és milyen mélyen elkötelezett a magyar társadalom az Európai Unió mellett. Pár hete jött ki az a felmérés, ami azt mutatja, hogy az elmúlt három-négy évben jellemző egyre nyíltabb, intenzívebb, egyértelműbb Európa-ellenes retorika kezd megkapaszkodni az emberek agyában. Szignifikánsan csökkent a magyarok Európai Unió iránti, korábban 68-70 százalékos elkötelezettsége. Még mindig többségben vannak az Európa-pártiak, de bő 10 százalékkal esett a támogatás mértéke. A médián keresztül a

kormány lehetőségei szinte korlátlanok. Nem kizárt hogy két év múlva a többség már nem az unió mellett fog érvelni. Ha ez esetleg azzal párosul, hogy az unió véletlenül következetes marad, és csak akkor nyitja meg a pénzügyi csapokat, amikor valóban teljesítjük a mérföldköveket, még bonyolultabb lehet a képlet. Ha a pénzcsapok nem nyílnak meg, akkor meglehetősen könnyű dolga lesz a kormánygépezetnek, hogy megfordítsa a közvéleményt.

Dobrev Kérdezni szeretnék. Csak mert erősen kapcsolódik az eredeti kérdéshez. Látjuk a Brexit kapcsán, hogy milyen drámai nehézséget okoz az uniós leválás. Egy friss felmérésben az áll, hogy ma már a britek csupán 23 százaléka mondja azt, hogy jó ötlet volt kiválni. Milyen üzenetet hordoz ez számunkra?

Romsics Nagyot ugrottunk a honfoglalástól, ami érthető, hiszen a jelenünkről és a jövőnkről akarunk beszélni. Én meggyőződéses uniópárti vagyok, s az orosz–ukrán konfliktusban is a Nyugat pártján állok. Nem vagyok azonban biztos benne, hogy honfitársaim többsége egyetért velem. Legalábbis mostanság nem. Tíz-húsz évvel ezelőtt valószínűleg a magyar társadalom többsége osztotta volna az álláspontom. Napjainkban azonban már más a helyzet. Döbbenetes, hogy a propaganda milyen gyorsan és milyen nagy mértékben tudja átformálni az emberek jelentős részének a gondolkodását. Történészként egészen mostanáig nem értettem, hogy Goebbels és apparátusa hogyan tudta elhitetni a magyarokkal és másokkal még 1944 őszén és telén is, hogy a csodafegyver

bevetésével Németország győzni fog. Az elmúlt egy-két év tapasztalata kellett hozzá, hogy tudatosuljon bennem: egy központilag irányított és nagymértékben monopolizált tömegkommunikációs eszközrendszerrel sokakat mindenről és mindenek az ellenkezőjéről meg lehet győzni. Az orosz–ukrán konfliktus mint cseppben a tenger tükrözi ezt a helyzetet. Egy olyan nemzet fele vagy több mint fele tartja Zelenskijt bohócnak, amely történelmében többször megtapasztalta, hogy az orosz, majd később a szovjet állam és annak közegei hogyan viselkednek a szomszédságukban lévő kis országokkal – expanzív birodalomépítési terveiktől vezérelve. Újra és újra felteszem magamnak a kérdést: hogyan lehetünk képesek rokonszenvezni azzal az állammal és annak vezetőjével, amely, illetve aki a nemzetközi jog minden előírását és legalább három, a határokat szavatoló bilaterális egyezményt megsértve ismételten agressziót követett el, és hogyan képesek elfordulni attól a nemzettől, amely ugyanúgy védi magát, mint ahogy a magyarok is védték magukat 1849-ben, az I. világháborúban, a II. világháború végén és '56-ban? Megdöbbentő és számomra elkészerítő ez az elfordulás és az orosz propagandának való megfelelés. Nagymértékben sikerült áthangolni a magyar társadalmat, és elfordítani attól az Európától, amelyhez '88–89-ben az egész ország csatlakozni akart, és Varga Miklóssal együtt vágyakozva énekelt a „büszke nőről”, vagyis a „vén Európáról”. A magyarok jelentős része most egészen mást gondol az Európai Unióról és persze az ukrán válságról is. Úgyhogy én is inkább Surányi György véleményét osztom.

Dobrev Akkor gyorsan tegyük rendbe ezt az optimizmust, még mielőtt valaki azt gondolná, hogy optimistán tekintek az Orbán-kormány tevékenységére, nem. Szerintem Orbán ki akarna lépni az Európai Unióból. Ezt ma már ki lehet jelenteni. Még egy lépéssel továbbmegyek: a lopakodó Huxit már el is kezdődött. A Huxitot nemcsak úgy lehet elképzelni, mint ahogy a britek a Brexitet, hogy egy nagy népszavazáson megkérdezik a népet – mert ha megkérdeznék, akkor, ebben optimista vagyok, nagyon nehéz lenne megfordítani a magyarok gondolkodását. Szóval nem így kell elképzelni a Huxitot. A Huxit lopakodva jön, és a Huxit elkezdődött akkor, amikor Orbánt kizárták az Európai Néppártból. Ezt sokan hatalomtechnikai történetnek tekintik, pedig nem az. A magyar miniszterelnök elveszítette azt a képességét, hogy az európai döntéshozatalra a pártcsaládján belül befolyást gyakoroljon. Amikor kizárták a néppártból, attól kezdve nem ült ott az asztalnál minden egyes tanácsülés előtt a többi miniszterelnökkel, hogy érvényesíteni tudja a magyar érdekeket és valamilyen kompromisszumot tudjon kötni, így a többi konzervatív miniszterelnökkel együtt tudjon fellépni. Nem ülnek ott a fideszesek az Európai Parlamentben a néppárt frakciójában, hogy valamilyen módon befolyásolják a néppárt álláspontját. Ez azt jelenti, hogy ha politikai hatalmad nincs, akkor politikai jelentőséged sincs, és hatásod sincs a döntésekre. Elkezdődik a Huxit akkor, amikor Orbán folyamatosan kivonja magát a közös programok alól, és természetesen brutális lépés az, amikor nem hajlandó meghozni azokat a jogállá-

misági döntéseket, amelyek az európai uniós finanszírozás feltételei. Ezzel Orbán az egyik nagyon erős kapcsolatunkat az Európai Unióval elvágta. Az Erasmus-program leállítását után döbbenhattünk rá, hogy mit jelent, amikor levágjuk magunkat Európáról. Tehát Orbán ki akar lépni, a lopakodó Huxit elkezdődött. Azt állítom, hogyha feketén-fehéren világossá válik és nagyon egyszerűvé válik a döntés, hogy Orbán vagy Európa, akkor ma a magyarok többsége még Európát választja. Hogy milyen hatása lehet a goebbelsi propagandának, azt nem lehet megjósolni. A lényeg, hogy amit Orbán csinál, Huxitot eredményez.

Surányi Három vagy négy évvel ezelőtt egy közvélemény-kutatás arra a következtetésre jutott, hogy Vlagyimir Putyin népszerűbb, mint Angela Merkel. Ez jól illusztrálja, hogyan lehet átrajzolni az emberek gondolkodását. Nem tudni, hogy mi Orbán Viktornak a szándéka. Remélni lehet, hogy nem kilépni akar. Feltehetően egyelőre benn akar maradni, folyamatosan egyre több pénzhez jutni és a lehető legkevesbé alkalmazkodni az európai uniós normákhoz. Azzal a miniszterelnök és környezete is tisztában van, hogy az unióban való lét nem önmagában csak azt jelenti, hogy a GDP 3-3,5-4 százalékának megfelelő transzfert kapunk. Ez ugyan nagyon fontos, de abban a pillanatban, amikor kilépne Magyarország, akkor gazdaságilag szinte megoldhatatlan feladatok elé kerülünk, mert például megszűnik a schengeni határ, megszűnik a vámmentesség, és nem lesz vámunió. A sok szép autó- és akkumulátorgyár sem tud zavarmentesen funkcionál-

ni, mert elveszíti a versenyképességét a vámhatárok és a fizikai határok újræpülése miatt. Az is egyértelmű, hogy a keleti partnerek számára is csak addig érdekes az ország, amíg az unió tagjai vagyunk. Az angol példa, félek, meg se érinti a magyar társadalmat, mert a magyarok többsége azt sem tudja, hogy kiléptek, azt sem tudja, hogy bent voltak, és azt sem tudja, hogy ez milyen komoly problémákat jelent Nagy-Britanniának azzal együtt, hogy az ó szempontjukból sokkal kisebb a veszteség, mint amilyen veszteségünk nekünk lenne, hogyha kilépnénk.

Herskovits *Akkor beszéljünk az uniós forrásokról! Az UniCredit előrejelzése szerint 2023-ban már nem jönnek pénzek az országba. Ez nyilvánvalóan nagyon pesszimista becslés. Az elemzők azt jósolják, hogy 2023 második felében már érkezhetnek uniós pénzek. Eközben a gazdaságot éppen leminősítette a Standard & Poor's. A magyar gazdaság nincs jó állapotban, nyugodtan kijelenthetjük, és ahhoz, hogy Orbán Viktor ezt a helyzetet politikailag túl tudja élni, nyilvánvalóan rá kell erősítenie az unióellenes és populista retorikára. Bennem megvan a félelem, hogy ez egyfajta spirált okozhat. Minél hangoztabban hangoztatja azt, hogy az unió tehet mindenről, és minél erőteljesebben felveszi az unióellenes álláspontot, annál nehezebb lesz a megállapodás, és annál távolabb kerülünk attól, hogy jöjjenek az uniós pénzek, miközben a gazdaság egyre rosszabb helyzetbe kerül.*

Surányi Nem olvastam az UniCredit előrejelzését, de azt hiszem, hogy tévednek, ugyanis egyrészt kö-

rülbelül másfél milliárd euró agrártámogatás akkor is jön, ha bármi történik. Ez független a megállapodástól. Emellett még körülbelül 2-2,2 milliárd euró szintén jön az előző hétéves programból, amire kötelezettséget vállaltunk, megállapodást kötöttünk, előfinanszírozta a költségvetés, úgyhogy a 3-3,5 milliárd eurónyi forrás, ha esik, ha fúj, bejön az országba. Ja, ezenkívül még van egy bizonyos 500 millió, amit az energiaár-robbanás kapcsán selektíven minden ország megkapott, hogy korszerűsítse az energetikai rendszerét. Úgyhogy inkább 4 milliárd az, ami bejön ebben az évben. Ahhoz, hogy az összeg nagyságát lehessen érzékelni, a 4 milliárd euró körülbelül 2,5 százaléka a magyar GDP-nek. Ha azt nézzük, hogy mennyi lehet ebben az évben az ország finanszírozási igénye, akkor a gázár alakulásától függően 4-5 százalékos fizetésimérleg-hiányra lehet számítani. Tehát ami mindenképpen bejön, nem adósságtípusú forrás, az ennek nagyjából a felét fedezi. A másik felét kell a magánpiacokról, tőkepiacokról finanszírozni, illetve a lejáró, a devizában lejáró adósságokat is abból kell finanszírozni, plusz, amikor úgy dönt a kormány, hogy megveszi a Vodafone-t vagy a repülőteret. Azok a források, amelyek az unióból jönnének, azok ebben az évben, ha normálisan menne minden, akkor még további körülbelül 4-5 milliárd eurót tennének ki. Így kényelmesen lehetne a külső finanszírozási igényeket fedezni, és még a devizatartalékokat is fel lehetne tölteni. Kérdés, hogy ez mikor jön be. Azok közé tartozom, akik úgy gondolják, hogy valamilyen szinten lesz megállapodás. A teljes összeget

nem fogjuk elveszíteni, az ütemezést tekintve fizikailag az év közepe előtt nem tud friss pénz bejönni az országba. Hogy ez most egymilliárd lesz, kettő, három vagy négy, ez attól függ, hogy a tárgyalások során a magyar kormány meddig megy el abban, hogy teljesítse a sarkalatos pontokat. Nem tudom, meddig készek elmenni. Minél erősebbek itt-hon a gazdasági feszültségek, minél erősebbek a recessziós jelenségek, valószínűleg annál rugalmasabbak lesznek a tárgyaláson.

Dobrev Ez most jó, mert Surányi Györgyön és rajtam számon lehet majd kérni, hogy melyikünknek volt igaza. Én még a szándékát sem látom egyelőre a kormányban arra, hogy teljesítse azokat az elvárásokat, amelyeket az Európai Unió kíván. Nagy dérrrel-dúrral bejelentették, hogy a minisztereket visszavonják az egyetemek alapítványi kuratóriumából, de közben ott marad a miniszter felesége, az államtitkár ipamja-napamja, a helyi NER-lovag unokaöccse. Tehát azt a követelményt, hogy a politika vonuljon ki, nem teszik meg, pedig őszintén ez nem is fájna nekik nagyon, mégsem tudják meglépni. Az a bírósági, igazságügyi reformtervezet, amelyet feltettek a honlapra, köszönőviszonyban nincs azzal, amire szükség lenne ahhoz, hogy azt lehessen mondani, a bírósági szervezet immár független. Nagyon érdekes, amit Gyuri mond, hogy mennyire nyomja őket a gazdasági szükségszerűség ahhoz, hogy politikai engedményeket tegyenek a demokráciának. Mert nem Brüsszelnek teszik a politikai engedményeket, ne dőljünk be ennek a kommunikációs maszlagnak, hanem a

demokráciának. Az igazságszolgáltatás függetlensége és a korrupció ennek a rendszernek az Achilles-sarka. Ha ezt a két tartópillért kiütik a NER alól, akkor a NER sokkal sebezhetőbb lesz. Sok minden megmarad még neki, megmarad például Polt Péter, de az igazságszolgáltatás tele lenne olyan függetlenségi garanciákkal, amelyekkel adott esetben Polt Péter mellett más is tudna eljárást indítani Tiborc Istvánnal vagy Mészáros Lőrincsel szemben. A korrupció, hogy mégiscsak klasszikusokat idézzünk, Láncki szavaival élve, az nem korrupció, hanem a NER lényege. És nemcsak arról szól, hogy a NER-oligarchák hány milliárd forintból gazdálkodnak, hanem pontosan látjuk a magyar vidéken, hogy a Fidesz-hálózat felépítése az európai uniós pénzek felhasználásával történik, különösen az ilyen kis pici szoft pénzek, egy kis továbbképzés, egy kis integrációs program, egy kis turisztikai fejlesztés, 20 millió itt, 30 millió ott, és mind odamegy ahhoz a polgármesterhez, ahhoz a helyi véleményformálóhoz, aki aztán utána lehet, hogy ad még egy-két milliót a másik véleményformálóknak. Tehát a korrupció a rendszer egészét érinti. Éppen ezért gondolom, hogy a magyar kormány nem fogja teljesíteni ezeket a feltételeket, mert olyan hatalmi engedményt kellene tennie, amelyet Orbán Viktor nem engedhet meg. Ebben például kifejezetten pesszimista vagyok. Az is fontos, hogy sem az európai uniós állam- és kormányfők, sem az európai uniós választópolgárok nem fogják tovább engedni, hogy is egy oligarchikus, korrupt rendszerbe ömöljenek a pénzek. Tizenakárhány évünkbe tellett, míg az Európai Unió felépítette azt a

védekezési mechanizmust Orbánnal szemben, amely működik és hasznos. Nem fognak Európában ellágyulni, és nem fognak engedni és az elmúlt időszak politikai történései miatt, legyen szó az ukrán háborúról, azaz az orosz agresszióról, és a NER oroszpolitikájáról, amelyek tovább gyengítették Orbán helyzetét.

Romsics Nem, én ehhez nem tudok hozzászólni.

Dobrev Na, akkor mégiscsak kérdeznék valamit, amihez a profeszor úr hozzá tud szólni. Mennyire racionálisak egy pont után a diktatúrák? A demokráciában a fékek és ellensúlyok rendszere biztosítja azt, hogyha valaki nagyon meghülyül, akkor előbb vagy utóbb valami történik, ami visszabilentti a normális útra. Mennyire irracionálisak a diktatúrák? Tehát van-e olyan pont, ahol a döntéshozatal már nem úgy működik, mint ahogy azt a politikai, gazdasági, történelmi racionalitás elvárná?

Romsics Általános és frappáns válaszom nincs a kérdésére. A diktatúrák különböző formái egyidejűek az emberi civilizációk kialakulásával, ahogy a demokráciáknak is nagyon régiiek a gyökerei. Egy idő után a diktatúrák is megbuknak, és a demokráciák is ölthetnek autoriter jelleget. Gondoljunk csak a II. világháború utáni Franciaország történetére és azon belül De Gaulle szerepére. E folyamatok elemzése azonban messzire vezetne. Itt és most inkább csak arra hívnám fel a figyelmet, hogy az újabb kori magyar történelemben hogyan és miért következtek be a nagy változások.

Minden esetben a nemzetközi körülmények radikális átalakulása okán. Az Osztrák–Magyar Monarchiának és a történelmi Magyarországnak az I. világháború vetett véget, a Horthy-rendszernek a II. világháború, a Kádár-rendszernek pedig a hidegháború amerikai, illetve nyugati győzelemmel történt befejeződése és a Szovjetunió padlóra kerülése. Soha nem a magyar társadalom volt az, amely ezekben az átalakulásokban meghatározó szerepet játszott. Egyes csoportok persze érzékelték a lehetőséget, és aktivizálódtak, ám a többség passzív maradt. Lehetséges, hogy az Orbán-rendszerrel is ez fog történni. Ha a nemzetközi körülmények úgy alakulnak, hogy a NATO és az Európai Unió Putyinnal, illetve az orosz expanziós törekvésekkel szemben meg tudja védeni Ukrajna függetlenségét, az talán hozzájárulhat Magyarországon is a dolgok újragondolásához és a demokratikus értékek újrafelfedezéséhez. Az is elgondolkodtathatja az embereket, ha az Európai Unió egyszer valóban a sarkára áll, és érvényesíti azokat a normákat, amelyek létének alapjai. De hogy ez vagy az meg fog-e történni, s ha igen, hogyan és mikor, azt nem tudom. A politikai elemzőkétől eltérően az én diplomám semmiféle futurologiai jóslásra nem képesít.

Herskovits *Akkor térjünk rá az Ukrajna elleni orosz invázióra, ami alapvetően írta át a viszonyokat. Korábban még el lehetett lavírozgatni a néppárton belül, majd azon kívül, Orbán Viktor is ide-oda csapódott, és kereste a különböző populista politikai erők támogatását. Most már az látszik, hogy az olasz populista kormány sem szeretne közösséget vállal-*

ni vele, hiszen kialakult az ukrainai ügy mentén egy sokkal erősebb integráció, amiből nyilvánvalóan kimarad Orbán Viktor ezzel a fajta hirtapolitikával, mondjuk így nagyon finoman. Illetve hát lesz itt majd egy olyan helyzet, hogy előbb-utóbb, ha véget ér a háború, lesz újjáépítés, amiből Magyarország, ha ki nem is marad, de inkább valahol a periférián kisebb munkákat fog elvégezni. Közben sokan azt gondolják, hogy Ukrajna akár regionális középhatalommá is válhat az újjáépítés után. Tehát hol lesz a helyünk? Amit most elmondtam, eléggé perifériás helyzetnek tűnik.

Dobrev Nekem nincs túl jó véleményem Orbán Viktorról. Nem vagyok elfogulatlan elemző, de azért az az amorális cinizmus, amivel a választási kampányban pusztán egy kampányszlogenért képes volt eladni egy nemzet becsületét, még engem is meglepett. Szóval ez nem egyszerűen ravasz reálpolitika, mert ténylegesen eladta a nemzet becsületét, nem tudok másképp fogalmazni. És mindezt úgy, hogy ebből semmilyen haszna nem származik az országnak, tehát nem kapjuk olcsóbban a gázt, viszont a szlovákok és a bolgárok éppen azért, mert tagjai különböző pártcsaládoknak, nagyon jól tudnak érdeket érvényesíteni, több segítséget kapnak az orosz gázzal való leváláshoz, mint Magyarország. Nem lett jobb a magyar kisebbségek helyzete, sőt, ezzel a politikával Orbán el fogja érni, hogy Kárpátalja gyakorlatilag kiürüljön. Egész egyszerűen semmilyen érdemi pozitív változást, semmilyen érdeket nem tudok felfedezni a magyar nép, a magyar nemzet, Magyarország ol-

daláról, amely cél érdekében Orbán ezt a politikát folytatja. Két dolgot tudunk feltételezni, az egyik ez a mérhetetlen cinizmus, politikai taktika, a másik pedig, hogy a Putyinhoz fűződő kapcsolat nem pusztán normál politikusi kapcsolat, mert Orbán – ahogy Sz. Bíró Zoltán fogalmazott – elveszítette politikai szuverenitását Putyinnal szemben. Azt, hogy ennek milyen okai vannak, nem tudjuk. Más magyarázat nincs. Egy biztos, ezzel nem egyszerűen Ukrajna szemében veszítette el a becsületét, mérhetetlenül nehéz ezt elmagyarázni az Európai Unió többi országának is. Az elmúlt évtizedek egyik legerősebb és legnagyobb koalíciója épült fel. Lehet, hogy Orbán fél a tömbösödéstől, mert ezt tömbösödésnek hívjuk, de amikor van egy agresszor, aki megtámad egy másik országot, és ezzel szemben fellépnek és segítséget nyújtanak ennek az országnak, akkor kutya kötelességünk ahhoz a tömbhöz tartozni, amely éppen azt garantálja, hogy a nemzetek függetlenül dönthessenek a sorukról. A német pincér a stuttgarti kávézóban pontosan tudja, hogy viselkedik a magyar kormány, ahogy az olasz fodrász is tudja Rómában. És eddig korrupciótól volt hangos a *Le Monde*-től kezdve a RAI Unón át a finn közszolgálati tévéig minden orgánus, és most attól is hangos, hogy itt van egy ország egyedülként az Európai Unióban, amelyik nem hajlandó az alapvető demokratikus erkölcsi kötelezettségének eleget tenni. Ezt sokkal nagyobb feladat lesz helyreállítani Orbán után, mint a magyar kormány korrupciós imidzsét helyreállítani. Ez már olyan bűn, amit nem lesz egyszerű lemosni, és mindent el is kell követnünk,

hogy megmutassuk, Magyarország nem egyetlen Orbánnal, miközben e tekintetben én is látom, hogy az a háborús retorika, amit Orbán elkezdett a kampányban, ukránellenes és oroszbarát retorikává vált.

P. Szűcs Julianna Amikor döntöttünk a szerkesztőségben, hogy arról fogunk beszélgetni, hol a helyünk Európában, akkor nemcsak az Európai Unió került szóba, hanem az a biztonságpolitikai rendszer is, amelynek szintén tagja vagyunk. Na most mi történik akkor – ez egy gondolat kísérlet, rossz gondolat kísérlet –, hogyha nem mi vagyunk a Huxit kezdeményezői, hanem az a biztonságpolitikai rendszer, amelynek részei vagyunk. És mi történik akkor, ha azok megvonják a bizalmat – joggal, hiszen az elmúlt hónapokban Magyarország nyilvános szerepléséből az következik, hogy legalábbis egy vonakodó szövetségesből lassan passzív ellenfél lett.

Romsics Bár Dobrev Klára politikus, iménti megszólalásaiban többször fordultak elő morális minősítések, mint például becsület, igazság, erkölcsi kötelesség, egyebek. Nekem viszont a múltak politikáját tanulmányozó történészként az a tapasztalatom, hogy a morál és a politika ritkán járnak kéz a kézben. Pontosabban egészen másféle a politikai morál, mint a hétköznapi. Egy államférfi a nemzete érdekében vagy a nemzete vélt érdekében számos esetben tett és ma is tesz olyan dolgokat, amelyek a hétköznapi morál szempontjából elfogadhatatlanok. A politikát alapvetően mindig az érdekek, és nem morális megfontolások határozzák meg. Az érdekek azok,

amelyek az egyes hatalmak és tömbök politikáját vezérlik, és az ideológia inkább csak dekórum. Az orosz birodalmiságnál maradván: vajon a cárok déli, nyugati és északi irányú terjeszkedését a 18–19. században valóban a szláv testvérek és az ortodox hívek védelme motiválta? Nem inkább a tengeri kijárat megszerzése és védelme a Földközi- és az Északi-tenger térségében? Én úgy gondolom, hogy egyértelműen az utóbbi, s a 20. századi hasonló szovjet célok mögött ugyanez a megfontolás állt, nem pedig a világ proletariátusának a felszabadítása. Más hatalmak expanzív törekvéseiről természetesen ugyanezt gondolom. Az Egyesült Államok közel-keleti aktivitásának valódi oka nyilvánvalóan nem a demokrácia terjesztésének a vágya, hanem az olaj. Nem hiszem, hogy ebben az egész nagyhatalmi játékban Magyarország komoly tényező lenne vagy lehetne. 1945-ben sem volt az, 1956-ban sem, és 1989-ben sem. És ez napjainkra is igaz. Az, hogy Magyarország európai középhatalom vagy az lehet, olyan illúzió, amelyet sem gazdasági, sem demográfiai, sem stratégiai mutatóink nem támasztanak alá. Az illúziókeltés helyett a magyar politikának tulajdonképpen az lenne az egyik fontos feladata, hogy ráébredessen bennünket az ország a reális mozgásterére és lehetőségeire. Lehet élni kis államként vagy közepes államként is, amire Szlovénia és Észtország a legjobb példa. Vagy akár Ausztria is. A NATO és az Európai Unió jelenlegi politikáját, ami szintén felmerült az eddigiekben, én egy kicsit komplikáltabban látom. Azt hiszem, hogy itt a felelősség, ha nem is egyforma arányban, de mégis kölcsönös. Te-

hát a NATO részéről is voltak olyan lépések, például a 2008-as bukaresti csúcson, amelyeknek nem biztos, hogy végiggondolták a következményeit. Ezzel egyáltalán nem akarom visszavonni az orosz politikáról tett korábbi megjegyzéseim. Csupán azt szeretném jelezni, hogy sem Washington, sem Moszkva kártyáiba nem látunk bele. Legalábbis én nem. Ezért nem tudhatjuk, hogy ebben a háborúban az érdekelt felek közül ki meddig akar elmenni, ki mekkora áldozatra lesz képes, és hogy ez az egész hogyan fog befejeződni. Ezt szerintem ebben a pillanatban senki nem tudja. Abban viszont elég biztos vagyok, hogy bárhogya is fog a dolog eldőlni, mi ebből nem fogunk tudni jól kijönni. Ez a legnagyobb baj. Mert ha Brüsszel, illetve a NATO győz, akkor mi tulajdonképpen árulók, illetve megbízhatatlan partnerek leszünk. És akkor nem szeretnék a kárpátaljai magyarok helyében lenni. Ha Putyin győz, kizártnak tartom, hogy Kárpátalja hovatarozása, vagyis a revízió, amiben az Orbán-hívók jelentős része reménykedik, föl fog merülni a rendezés során. Ha mégis, akkor azonnal ki fog alakulni egy újabb kisantant körülöttünk, és Kína nem fog a segítségünkre sietni. Tehát ebben az esetben is rosszul fogunk járni. Úgyhogy én is azt gondolom, hogy külpolitikánk semmiféle jelenlegi vagy jövőbeli előnnyel nem kecsegtet.

Dobrev Szerintem a politikának van értéktartalma, sőt, szerintem az értékek nélküli politizálás nagy baj, katasztrófába sodorja országot és az embereket. Hogy a politikának adott esetben kompromisszumokat kell kötni, és más típusú kompromisszu-

mokat, mint egy magánembernek, azt el tudom képzelni. Amiért én erkölcsről beszélek ebben a helyzetben, az elsősorban azért van, mert az Európai Uniót azért hozták létre a II. világháború borzalmai után, hogy soha többé ne ismétlődjön meg a II. világháború, soha többé ne legyen olyan pusztítás. Az, hogy együtt közösen el fogjuk kerülni a háborút, az egyik legerősebb építőköve az európai gondolatnak. Az unió az egyik legsikeresebb békeprojekt a történelem során. Évtizedek óta nincs háború Európában. Tehát az, hogy Európa békeprojekt, és a békének mint olyannak erős érzelmi és értéktartalma van, szerintem ez alapvetően meghatározza most az orosz agresszióhoz való viszonyunkat is.

Romsics Nagyon kockázatos egy árnyék-miniszterelnöknek ellentmondani, de sajnós megint ezt kell tennem. Egyrészt azért, mert lokális konfliktusok az elmúlt évtizedekben is voltak Európában. Utoljára Koszovóban, azt megelőzően pedig Jugoszlávia utódállamaiban. Erre még mindenki emlékszik. Arra talán kevesebben, hogy 1974-ben Törökország megszállta Ciprus északi részét, s a hadművelet során több ezer embert megöltek, s több tízezer elűztek otthonaikból. A török–görög konfliktus egyike Európa alvó aknáinak. Az ír–angol konfliktus fegyveres szakasza az elmúlt évszázad végére, úgy látszik, lezárult, de azt megelőzően évtizedeken át zajlott egy furcsa háború az IRA és a brit hatóságok között. Azzal sem értek egyet teljesen, hogy az Európai Unió valamiféle „békeprojekt” lenne. Persze az is, de fontosabb ennél a gazdasági és a világkereskedelmi

szempont. Vagyis az a régi keletű fölismerés, hogyha az európai nemzetgazdaságok nem egyesülnek egy gazdasági nagy térré, akkor a globális versenyben alulmaradnak, és jelentéktelen tényezővé válnak. Ez még Németországra is igaz, amely pedig a legerősebb közülük. És az érdekes az, hogy ideológiától függetlenül, gazdasági szempontból Hitler, illetve a náciuk ugyanazt akarták, mint Churchill, Jean Monnet vagy Robert Schuman, vagyis azt, hogy Európát olyan integrált gazdasági és politikai közösséggé kell formálni, amely versenyképes az Egyesült Államokkal, versenyképes a potenciálisan fölemelkedő Kínával és az akkor még létező Szovjetunióval. Erről szolt az unió elődje, az Európai Gazdasági Közösség is, amelynek 1957-es alapokmánya nem azt tartalmazza, hogy a békét fenn kell tartani, hanem azt, hogy „a Közös Piac megvalósításával és a tagországok gazdaságpolitikájának fokozatos közelítésével támogassák a közösség gazdasági életének harmonikus fejlődését, s támogassák a gazdaság tartós és kiegyensúlyozott növekedését, a nagyobb stabilitást, élet-színvonaluk gyorsított növekedését és a közösségben tömörült államok szorosabb kapcsolatát”.

A „béke és a biztonság” fenntartását programszerűen a NATO hangoztatta, s ez olvasható is a szervezet 1949-es alapító okiratában. Persze a valóságban mindig az alapító államok, elsősorban az USA érdekeivel összehangolva. A Varsói Szerződés 1955-ös alapokmánya egyébként ugyanezt a célkitűzést tartalmazta, amit viszont természetesen a Szovjetunió érdekeinek alárendelten értelmeztek. Bármit hangoztattak is,

az 1945 utáni évtizedeket a két szuperhatalom és az általuk létrehozott szövetségi rendszerek egymásnak feszülése jellemezte. Ezt nem a morál, hanem az érdekek motiválták. Bizonyos térségekről, például Észak-, Kelet- és Dél-Európáról meg tudtak egyezni, más térségekről nem. Ezért lett két Németország, két Korea, két Kína és végül két Vietnám. És most ugyanez a helyzet Ukrajnával. Oroszország Ukrajna nélkül soha nem lesz birodalom, és Putyin birodalmat akar építeni. Az észak- és kelet-európai államok ugyanakkor szeretnének biztonságban élni, s nem örülnének neki, ha a Kárpátokból is orosz rakéták meredeznének feljűk. Ezért támogatják a NATO és az unió ukránbarát törekvéseit. Persze ezek a törekvések sem állandóak. A háború kezdetén úgy tűnt, hogy a Nyugat beáldozza Ukrajnát, s lehetséges, hogy ha az orosz támadás sikerül, akkor be is áldozta volna. Majd változtatott a politikáján. Acélsisakok és sátrak helyett ma már harcocsikat és rakétarendszereket küld. Vajon miért? A nem létező ukrán demokrácia védelmében vagy biztonságpolitikai megfontolásokból? A kérdés természetesen költői. Ezzel nem kívánom tagadni, hogy valamilyen mértékben természetesen minden politika értékeken alapszik. Vannak konzervatív értékek, vannak liberálisok, vannak szocialisták. Ám ezeket nagyon gyakran felülírják a hatalmi érdekek, amelyek viszont a geopolitikai adottságokkal függenek össze. Miféle értékválasztás vagy morál húzódott meg például az 1939-es Molotov–Ribbentrop-paktum vagy a mögött, hogy az 1950-es évektől az USA támogatta Franco diktatúráját?

Surányi A politika számomra meglehetősen ingoványos talaj. Amit ebből értek vagy érteni vélek, az az, hogy alapvetően a hatalomról szól, és a miniszterelnököt is ezen a szemüvegen keresztül nézem. Egy éve februárban, márciusban a prioritás nyilván az volt, hogy nagy fölényrel megnyerjék a választást, a hatalmat így tudja megtartani. Hogy milyen áron, milyen értékekkel, milyen erkölcsökkel, az érdektelen. Megtalálták azt a pontot, amivel elképesztő szavazatmennységet tudtak szerezni: Magyarország maradjon ki a háborúból, mert ha az ellenzék nyer, akkor a gyerekeinket odaküldi harcolni, illetve a szinte példátlan költségvetési pénzszerzés rövid távú hangulatjavításával.

Úgy tűnik, hogy két folyamat egymást erősíti. Egyrészt a pandémia előtt folytatott, fokozatosan kibontakozó, erőltetett, egyensúlyromboló növekedés kifulladásra vezetett. Másrészt az energiaválság és az orosz invázió költségei még élesebb megvilágításba helyezik a gazdaságpolitika változatlan szerkezetének hosszabb távú feszültségeit. A kormány támogatottságát erőteljesen támogatta az a tény, hogy a Covid kirobbanását megelőző három évben évi 4,5-5 százalékos körüli volt a gazdasági növekedés. Talán sokan emlékeznek arra, amikor azt mondta a miniszterelnök, hogy neki nem kell olyan pénzügyminiszter, aki nem tud 5 százalékos növekedést produkálni. Jelenleg messze vagyunk az 5 százalékos növekedéstől, és nyíltan nem mondhatják azt, hogy a szisztéma kifulladásra vezetett. Változatlan gazdaságpolitika zsákutcába vinne. A Covid előtt és alatt, mint külső sokkra, valóban rá lehetett fogni sok mindent, de

'21-től világos, hogy dinamikusabban az egyensúlytól távolodunk el háború, szankció és energiaár-robbanás nélkül is. Tehát kommunikációs szempontból, ez ugyan borzasztó, de jól jön ez a szörnyű orosz invázió, mert alaptalanul és egyoldalúan mindent a háborúra és a brüsszeli szankcióra lehet fogni. Aki olvas újságot, az tudja, hogy az energiaárak nem '22 februárban emelkedtek meg, hanem '21 nyarától, mindenki tudja, hogy ma alacsonyabb a gázár is és az olajár is, mint a háború kirobbanásakor. Van még egy dolog, amit nem szoktunk figyelembe venni, Klára, te sem vetted figyelembe. Van egy tétel, amelyen – nem hiszem, hogy az oroszok kedvessége miatt – tényleg nagyot nyerünk: ez az olaj. Az olajon óriási nyeresége van Magyarországnak.

Dobrev A Molnak.

Surányi A Moltól részben elveszi a kormány. Körülbelül 40 százalékkal olcsóbban kapjuk az olajat, mint a világpiaci olajár. Ennek pedig az az oka, hogy az unió lehetővé tette Magyarországnak, hogy a vezetéken keresztül vegyük az orosz olajat. Így több milliárd eurós vagy dolláros szubvencióban részesülünk. Az más kérdés, hogy a magyar kormány ezt olyan módon használja, amit majd tanítani fognak a gazdaságtörténetben, hogy hogy kell inflációt csinálni. Megkapjuk az olajat 50 dolláron, kiszámlázzuk a felhasználóknak 85 dolláron, majd a talált profitot elvonjuk azért, hogy a kormány maga osztogathassa szét a saját ízlése, szándéka stb. szerint. De azt hirdetik, és az információtól elzárt magyar társadalom ezt részben el is fo-

gadja, hogy minden azért van, mert a Brüsszel meg az Európai Unió szankcionál.

Herskovits *Még egy utolsó gyors körre van időnk. Tömbösödésről volt már szó, és most az új retorika az, hogy nemcsak a háborúból maradunk ki, de akármilyen viccesen hangzik, a hidegháborúból is ki akar maradni a kormány, ami teljes képtelenség. De van az az elképzelés, hogy mi majd egyfajta híd leszünk Kelet és Nyugat között. Mit gondolnak erről?*

Romsics Én ezt az úgynevezett tömbösödést nem értem. Mi a NATO és az Európai Unió tagjai vagyunk. Ez bizonyos szempontból egy tömb: a Nyugat tömbje. Putyin próbált egy Eurázsiai Uniót összehozni, ám ezért a FÁK tagállamai sem nagyon lelkesedtek. Az elmúlt tíz évben összesen négyen csatlakoztak, és így együttesen a világ termelésének kicsit több mint három százalékát adják. Miközben az Európai Unió közel harminc százalékát. Tehát nem látom a másik tömböt, hacsak Kínát nem gondoljuk annak, amely azonban önmagában egy birodalom és hatalmas gazdasági tér.

Surányi Valószínűleg az orosz–kínai együttműködésre gondolnak.

Dobrev Én úgy gondolom, hogy a 21. században az előttünk álló kihívások a nagy, globális együttműködés felé vezetik a világot, a nemzeteket és bennük az embereket. Másképp egész egyszerűen nem lehet megoldani ezeket a problémákat, nem tudjuk lefékezni a klímaváltozást, nem fogunk tudni mit kezdeni a komoly feszültségeket okozó hatal-

mas vagyoni egyenlőtlenségekkel. Nemzetállami szinten vagy egészen kis csoportokban sem fogunk tudni befolyást gyakorolni a mesterséges intelligencia által felforgatott világgunkkal. Muszáj lesz együttműködnünk, ha sikeresek akarunk lenni. Az pedig, hogy Magyarország tagja legyen egy erős tömbnek, az erős Európai Uniónak, egész egyszerűen elkerülhetetlen. Mint ahogy elkerülhetetlen az is, és én ezen dolgozom is, hogy a végén „ever closer union”, azaz egyre erősebb és egyre szorosabb unió legyen. Igen, föderalista vagyok, Európai Egyesült Államokat akarok. Az Európai Uniót ugyanis a racionális érdekeken felül összeköti valami más is. Ezek azok a bizonyos európai értékek. Nagyon hosszan tudok racionálisan, gazdasági szempontból érvelni az erős Európai Unió mellett. Nagyon erősen tudok érvelni mellette, de vannak nagyon sokan, akik sokkal inkább erősen emocionális retorikával a nemzetállamok erősítéséhez ragaszkodnak. És a politika tele van érzelmekkel. Tele van indulatokkal is, tele van vágyakkal, célokkal. És amikor egy ilyen helyzetben, egy háborús helyzetben, hát azért mégiscsak pár száz kilométerre tőlünk háború dúl, megpróbálhatunk nagyon tiszta, racionális megfontolások alapján döntéseket hozni, csak hogy így nem fogunk sikerre jutni. Mindeközben bizonyos vagyok abban, hogy huszonöt vagy harminc év múlva visszanézve már komoly sikereket tudunk felmutatni az erősebb Európa kiépítésében. Én már most azt látom, hogy Európában túlnyomó többségben vannak azok az emberek, állampolgárok, választók, és éppen ezért túlnyomó többségben vannak azok a politiku-

sok is, akik az orosz agresszió miatt kifejezetten veszélyben érzik azt az Európát, amit hetven évvel ezelőtt megálmodtak. Az persze már nem a mi dolgunk lesz, hogy egy pár évtized múlva visszanezve a történelemkönyvekben hogyan magyarázzák a mai helyzetet. Abban azonban bizonyos vagyok, hogy az a politika, amit Orbán itt művel, nemcsak racionálisan, hanem érzelmileg is Európa peremére szorított bennünket. Páriává tett minket, és biztos vagyok abban, hogy a magyarok túlnyomó többsége nem ezt akarja. Alapvetően optimista vagyok. Szerintem nincsen baj a magyarokkal. Én nem szeretem azt a fajta megfogalmazást, hogy „ezt érdemlik, ilyen nép, ezekre szavaznak”, meg az ehhez hasonló mondatokat. A világon mindenhol az emberek annak alapján szavaznak, amilyen információ hozzájuk eljut, és a saját kis életükben megnézik, hogy a saját életüknek mi a megfelelő, ki merre vezeti őket. Márpedig azok az információk, amelyek április 3-án a magyarokhoz eljutottak, a következők voltak: ha Orbán Viktor marad, akkor magas nyugdíjunk és magas fizetésünk lesz, míg, ha az ellenzék kerül hatalomra, akkor nem lesz magas nyugdíj, és nem lesz magas fizetés sem. Ha Orbán Viktor marad hatalmon, akkor nem lesz háború, míg ha az ellenzék kerül hatalomra, akkor háborúba küldjük a gyerekeinket. Ez jutott el magyarok millióihoz, és nemcsak azért, mert az ellenzék nem volt a helyzet magaslatán, hanem azért is, mert diktatúra van. Tanítani fogják persze azt is, hogy hogyan kell egy kampányt elrontani, de itt alapvetően diktatúra van. Ha képesek vagyunk ezt megérteni, akkor a feladat is vi-

lágos. Diktatórikus körülmények között, iszonyatos nehézségek közepe kell megmutatni minden egyes állampolgárnak a valóságot és a mai valóság alternatíváját is. Azt, hogy lehetőségük van másra, ennél sokkal jobbat választani. Ezt hívják politikai munkának, és ezen dolgoznak a politikai pártok. Nincsen balsors, magyar balsors, ami minket speciálisan tép. Nem rosszabbak a magyarok, mint azok a bolgárok, akik az elmúlt másfél évben ötödszörszre buktatják meg a kormányukat és ötödszörszre kényszerítenek ki előrehozott választásokat, mert elégedetlenek voltak a kormányukkal. Nem rosszabbak a magyarok, mint a szlovákok, a horvátok vagy a románok, akik egyébként, ha olyan kormányuk van, ami nem tetszik nekik, akkor fellázadnak. Szóval nem igaz, hogy a magyarok ne csinálnák meg ugyanezt, hogyha lenne rá lehetőségük.

P. Szűcs Az elején Romsics Ignác azt mondta, hogy a goebbelsi propaganda végül is olyan tökéletesen tudott működni, hogy át tudta hangszerezni az egész társadalom hozzáállását. Igen ám, csakhogy az a bizonyos goebbelsi propaganda nemcsak Magyarországra hatott, hanem egy egész régióra, vagy legalábbis a régió többségére. Ott voltak a horvátok, ott volt Jugoszláviának egy része, ott volt Szlovákia. A többiek pedig nem voltak abban a helyzetben, hogy egyáltalán kinyissák a szájukat. Lenne egy diletáns kérdésem. Miért történhetett, hogy Magyarország beleesett egy geopolitikai lyukba? Miért történt, hogy Magyarország egy másik útra került. Én elhiszem, hogy nem va-

gyunk rosszabbak másoknál, de valamilyen módon objektíve valami mégsem úgy működik, mint akár csak a körülöttünk lévő országokban. Miért? Tehát egyszerűen ezt a kérdőjelet nem tudom megfejtetni.

Romsics A NER kialakulásának nyilván sok összetevője van, amelyek közül egyik legfontosabb a választójogi rendszer megváltoztatása. (Bethlen István is ezzel kezdte miniszterelnökségét 1922-ben.) Alapvetően ez teszi lehetővé az ismételt kétharmadokat, nem pedig a magyar társadalom különleges hajlama a paternalizmusra. A magyar társadalom semmivel sem rosszabb, mint régióink más országaié. Eből a szempontból tehát egyetértek Dobrev Klárával. Egy lényeges megállapításával azonban vitatkoznék. Talán kétszer vagy háromszor is említette, hogy diktatúrában élünk. Ezt nem tartom igaznak és tényekkel alátámaszthatónak. A pályámat az 1970-es évek második felében azzal kezdtem, hogy a Horthy-rendszert, amelyet akkor diktatúrának neveztek, próbáltam realisabb megvilágításba helyezni. Mindent egybevetve úgy találtam, hogy annak lényegét sokkal jobban kifejezi a korlátozott parlamentarizmus vagy – idegen szóval élve – az autokratizmus, mint a diktatúra vagy a fasizmus. Hiszen a korlátozások és a diszkriminációk ellenére mégiscsak többpártrendszer volt, a szellemi élet plurális elvek alapján szerveződött, s a parlamentben és a sajtóban elég szabadon lehetett bírálni a mindenkori kormánypolitikát. Mutatis mutandis ma ugyanez a helyzet. Ha itt diktatúra lenne, akkor mi most nem beszélhetnénk ilyen szabadon. Akkor

engem már régen kipateroltak volna a felsőoktatásból, nem jelennék meg a könyveim, nem mondhatnám el a véleményemet, stb. Tehát nem gondolom, hogy a Fidesz-uralom diktatúra lenne. Ez is egy autokrata rendszer, amelynek egyik sajátossága a tömegtájékoztatás dominálása és propagandacélokra való felhasználása. A másik a célzott pénzosztogatás, a harmadik pedig az érzelmi politizálás. Egy nagyon átgondoltan, szofisztikáltan működő uralmi rendszerről van szó, amely bizonyos mértékig fogságba ejtette a magyar társadalmat, és uralja a gondolkodását. Ezért viszont az ellenzék, illetve a 2002 és 2010 között, tehát két ciklusban regnáló baloldal is felelős. A Fidesz ellenzékben építette fel a Hír TV-t. A nyolc évig kormányon lévő baloldal nem is próbálkozott ilyesmivel.

Dobrev Engedje meg egy politikusnak, hogy azt a rendszert, amely minden erőforrását, az adófizetők pénzét, a teljes közigazgatást, a teljes államapparátust saját pártjának hatalmi fenntartására használja fel úgy, hogy közben lerombolja a demokrácia intézményeit, azt ilyen köznyelvi értelemben, ahogy a magyar emberek érzik, ahogy a mindennapjaikban érezzük, azt én politikusként hadd nevezem diktatúrának.

Romsics Nem hiszem, hogy a magyar emberek többsége ezt érezné.

Dobrev Hát az a feladatom, hogy minél többen lássák, hogy ez így van.

Szabó Gábor Surányi Györgytől szeretném megkérdezni, hogy az a

két feltétel, hogy az unión belül maradni, pénzeket leszívni, ugyanakkor a hatalmat megtartani és azokban a kérdésekben nem engedni, amik ugye a demokrácia felé tolnák el az országot, ez tényleg egy megoldhatatlan problémának tűnik, és ez valahogy nem lett teljesen kifejtve. Tehát ez egy olyan ellentmondás, ami valóban sok irányba vezethet. Én teljesíthetetlennek gondolom, és van egy olyan elképzelésem, hogy az unió fog engedni, mert Magyarország kicsi, nem vagyunk talán annyira fontosak, meg fontos az egység. A másik kérdésem pedig professzor úrhoz szól, hogy nem szeret jósolni, ezt megértem, de hát elég sok háborúval, világháborúval, világéggel foglalkozott. Mégiscsak lehet valamit már látni, amit szerintem egy történész jobban lát, mint egy halandó.

18

Romsics A történészek – és talán mások sem – azért nem tudnak ebben és az ilyen kérdésekben határozottan állást foglalni, mert nincsenek birtokában a szükséges információknak. Csak a felszínit látjuk, amiből nagyon nehéz jósolni. De hogy a háttérben meghúzódó érdekek mennyire komolyak, azokért mennyire hajlandók az érdekeltek kockáztatni, azt nem látjuk, vagy én legalábbis nem látom. Ezért forgatókönyveket föl lehet ugyan állítani, de hogy ebből melyik fog megvalósulni, az nem tudható. Logikailag persze nagyon egyszerűen kikövetkeztethető, hogy három alapmegoldás van: Putyin győzelme, a Nyugat győzelme és valamiféle kompromisszum. Ez utóbbinak ismét több változata képzelhető el attól függően, hogy melyik fél fog

előbb kimerülni, és ki milyen mértékben óhajtja a békét. 1942-ben, amikor az oroszok már közelítettek a Baltikumhoz, fölmerült az Egyesült Államok stratégiai agytrösztjében, hogy mit kéne tenni. Roosevelt először azt álláspontot képviselte, hogy biztosítani kellene a balti államok függetlenségét. Mert megérdemlik. A katonai szakértők viszont elmondták, hogy ez csak nagyon súlyos emberi és anyagi áldozatok árán lenne megvalósítható. Ezért olyan döntést hoztak, hogy a térséget átengedik a szovjeteknek. A döntés körülményei Adolf Berle külügyminiszter-helyettes naplójából ismertek, amely azonban csak évtizedekkel az esemény megtörténte után, az 1980-as években vált kutathatóvá. Biztosra vehető, hogy ma is vannak ilyen konzultációk, s talán már döntések is. De ezeket majd csak évtizedek múlva fogják megismerni az akkori kutatók.

Surányi Ehhez lazán kapcsolódva azt sem tudjuk egyáltalán, hogy 2024-ben az amerikai elnökválasztásnak mi lesz a kimenetele. Ha véletlenül Trump tragikusan visszatérne, akkor a magyar kormánynak a helyzete gyökeresen megváltozna. Tehát itt van egy sor rajtunk kívül álló mozgás, ami meghatározó és nem feltétlenül pozitív. Ami a kérdésed illeti, Gábor, egyrészt tíz éven keresztül a kormány kiválóan csinálta, hogy haladt előre szisztematikusan a jogállam lebontásában, és élvezte az egyre nagyobb uniós transzfereket. Körülbelül két évvel ezelőtt kezdett megfordulni a dolog. Azt gondolták, feltételezem, a kormányban, hogyha eddig bevált ez a csiki-csuki, eddig nem

tudtak velünk semmit kezdeni, ezután sem fognak tudni. Ebben változás körvonalai látszanak. De én sem gondolom, hogy kitartanak az uniós kormányok keményen az elveik mellett, inkább félúton fogunk találkozni. Másrészt van egy rossz hírem: a korrupciót vígan lehet űzni az uniós forrásokon kívül is. A költségvetés a GDP nagyjából 49-50 százalékát költi el. Ehhez képest az uniós támogatás a GDP-nek a 4-5-6 százaléka. A maradék 40 százalék jelentős hányada diszkrecionálisan osztható. Kettő: mára úgy alakult a helyzet, a szereplők pályára lépése, hogy ha van elég rutinja a kormánynak, akkor akár korrupciómentesen bejuttathatja a közbeszerzésekbe a hozzá közel álló pályázókat, ugyanis nincs nagyon más, számottevő versenyző a pályán. Következésképpen egyáltalán nem kell komoly kompromisszumokat kötni.

A bírósági függetlenség biztosítása nehéz alkunak tűnik. De azt megcsinálhatja, az ügyészségről, a médiáról, a jegybankról, a versenyhivatalról, az adóhivatalról vagy a számvetőszekekről nincs párbeszéd az EU-val. Némileg eltérően látom, hogy az uniónak és a NATO-nak mennyire érdeke, hogy Magyarország bent maradjon. Az a NATO és az unió szempontjából sem közömbös, hogy itt az unió közepén egy ország kiválik, miközben körülötte csak uniós és NATO-országok találhatóak, kivéve Szerbiát. Meg persze Ukrajnát, de Ukrajna most igen jelentős támogatásban részesül, noha hivatalosan nem tagország. Tehát egy folytonossági szakadást nem valószínű, hogy nagy örömmel vennének. Kompromisszumok megkötését valószínűsítem.

Vásárhelyi Mária Úgy érzem, hogy a propaganda szerepét sem az Európai Unió, sem a magyar ellenzék nem realizálta. Mindig elhangzik, hogy a propaganda milyen fontos, de én is azt kérdelem, amit Juli, hogy miért kerültünk éppen mi kerültünk éppen ilyen helyzetbe. Ebben én messze a legnagyobb szerepet a propagandának, illetve a médiamonopólium kialakulásának tulajdonítom. És azért állok értetlenül állok azzal szemben, hogy ennek a súlyát sem a magyar ellenzék nem igazán érzékeli, az Európai Unió sem érzékeli igazán. Nem kell nagyon messzire visszanezünk a múltba: a propaganda elég volt 6 millió ártatlan európai állampolgár meggyilkolásához, a propaganda állt egy az egyben a ruandai tömeggyilkosság és az örmény népirtás mögött és ugyanúgy a propaganda áll az orosz és ukrán nép közötti viszony alakulása mögött is, ugyanis ez a háború nem most kezdődött. 2014 óta az orosz médiában folyamatosan egyfolytában gyűlöletkeltő, fasiszta propaganda folyik Ukrajna ellen, és ez ágyazott meg annak, hogy az orosz közvélemény ma Ukrajnát fasiszta, Oroszországra veszélyes oszagnak tartja. Az orosz nép jelentős része ma Putyint támogatja a háborúban. Tehát az, hogy az Európai Unióban szóba se kerül az, hogy milyen médiaviszonyok vannak Magyarországon, az jövátételetlen.

Dobrev Az az igazság, hogy szóba kerül. Nagyon nehéz megfogni. Tetünk lépéseket, de gyorsan világossá vált, hogy akkor tudunk eredményt elérni, ha olyan jogszabályt találunk, amihez nem kell egyhangú döntés. Hiszen Orbán értelemszerűen soha

nem fog maga vagy Kaczynsky ellen szavazni. A propaganda szerepe brutális. Ebben a hibrid illiberális rendszerben, amiben élünk, hogy a tanár úr előtt ne használjam a diktatúra kifejezést – különösen. Nem kell már elvinni a tanárembert fekete autóval a börtönbe, mert megvan ahhoz az eszközök, hogy senkihez ne jusson el a tanárember szava. Az az irtózatossá mértékű propaganda, ami az emberekre rázuhan, az éppen ezért teszi lehetővé a XXI. században, már a szofisztikáltabb, ha úgy tetszik, puhább módszerek használatát, úgyhogy ennek a jelentőségét nem tudjuk lekicsinyelni, ez az egyik legnagyobb problémánk, és mindenhol keressük annak a lehetőségét, hogy hogyan lehet ezt valahogy áttörni. 2014-ben a Fidesz kevesebb szavazóval nyert, mint amivel 2006-ban ellenzékbe került. 2018-ban többen szavaztak a Fidesz ellen, mint a Fideszre. Mind a kétszer kétharmaduk lett a megváltoztatott választójogi törvény miatt. De a 2021 októberi felmérések szerint még ezzel a propagandával szemben is vezetett az ellenzék egy picit a Fidesszel szemben. Még a brutális goebbelsi propagandával sújtva szemben is hajlandó lenne az ország fele a Fidesszel szemben szavazni. Ezzel a kormányzati tevékenységgel, ezzel a minőségi kormányzással

egyszerűen nem lehet normális körülmények között többséget szerezni ebben az országban. Hát a demokrácia ellen már '14-ben megbuktak volna, a vízgazdálkodástól kezdve a műemlékvédelemig, az ÁNTSZ-től a gazdaságfejlesztésig, a monetáris politikától az oktatáspolitikáig. Hát nem tudunk olyan rendszert mondani a kormányzat alrendszerei közül, amelyik valamilyen módon úgy működne, hogy megelégedéssel töltse el legalább az abban szereplőknek a felét. Úgyhogy én erősen úgy gondolom, hogy ebben az országban többségben vannak azok, akik nem szavaznának Orbánra. Nagyon komoly politikai feladat megszervezni ezt a többséget. Elbuktunk vele az elmúlt években jó párszor.

P. Szűcs Legyen ez a végszó?

Dobrev Jaj, ha végszó, akkor nem! Az elmúlt években jó párszor nekiveselkedünk, de újra meg kell próbálni, és muszáj reggel úgy fölkelni, hogy tovább csináljuk, megcsináljuk. (Taps.)

P. Szűcs Köszönöm szépen a résztvevőknek és a vendégeknek, hogy a fagyos légkörben, körülbelül 16-17 fok lehet most itt, ellátogattak hozzánk. Ezek szerint még nincs minden veszve.